

ქართველური ენები, როგორც „მორფოლოგიურად მდიდარი ენები“

რუსუდან გერსამია

ილიას სახელმწიფო უნივერსიტეტი

e-mail: rgersamia@iliauni.edu.ge

<https://doi.org/10.52340/lac.2022.771>

მორფოლოგიურად მდიდარი ენები (Morphologically Rich Languages - MRL) – ასე იწოდება ენები, რომლებიც წინადადების წევრებს შორის გრამატიკული რელაციისათვის იყენებენ ფორმაცვალებადობის პრინციპს, ამ წევრების პირობითი პოზიციის ან ნაწილაკების დამატების ნაცვლად. ამგვარის ტერმინი გამოყენებულია იმ სპეციალურ ლიტერატურაში, რომელიც ეხება ენათა კომპიუტერულ დამუშავებას (CL) ნატურალურ ენათა პროგრამულ დამუშავებას (NLP). კიდევ ერთი ტერმინი, რომელიც ამავე მნიშვნელობისაა, არის - **ფლექსიური/ ფუზიური ენა** (inflected fusional language), რომელიც გამოიყენება რომანული ენების ლინგვისტიკაში.

ფლექსია გულისხმობს სიტყვის / ფუძის ცვლილებას გრამატიკული მნიშვნელობის, გრამატიკული მიმართების გამოსახატავად. ფუზიური კი ნიშნავს, რომ ცვლილებები სიტყვაში ისეა შერწყმული, რომ ხშირად ადვილი არ არის მორფემათა სეგმენტირება, მათი ცალკეული ფუნქციების მიხედვით გადანაწილება; დადგენა იმისა, რა ეკუთვნის ძირს, ფუძეს და/ან არ ეკუთვნის არცერთს. ენათა კომპიუტერული დამუშავების პროცესისათვის არსებითი მნიშვნელობა აქვს მორფემებად დაშლის და ძირამდე დაყვანის (ე.წ. სტემირების) პროცესს, ვინაიდან მას ემყარება კონკრეტულ ენაში ყველა დასაშვებ კომბინაციათა / ფორმათა გენერირება, წესთა სისტემა, რომელიც ავტომატურად იძლევა დასაშვებ ფორმათა სასრულ რაოდენობას.

ენათა კვალიფიკაცია „მდიდარი მორფოლოგიის მქონედ“ გულისხმობს ძლიერ ფორმაცვალებადობას, გრამატიკულ და ლექსიკურ დერივირებას, რისთვისაც ენები განსხვავებულ ენობრივ მექანიზმებს იყენებენ; შედეგად კი ერთსა და იმავე ძირს მორფემათა კომბინირების შემდგომ აქვს მრავალი ფორმა, რომელთა ლემები (სტემირების შემდგომ სალექსიკონო ერთეულებად გარდაქმნილი მოცემულობები) დამოუკიდებელ სიტყვებს ქმნის ლექსიკონებში;

მდიდარი მორფოლოგიის ენებად მიჩნეულია რომანული და სლავური, არაბული, ებრაული და სემიტური, ურალურ-ალტაური ენები, ისევე როგორც უნგრული, ფინური და ესტონური, თურქული ჯგუფის ენები. კრიტერიუმები, რომლებიც ამ მორფოლოგიურად თუ ლექსიკალიზაციის ტიპის მიხედვით განსხვავებულ ენებს აერთიანებს ჯგუფში „მორფოლოგიურად მდიდარი“, გადის ფომაცვალებად მორფოლოგიაზე, ფორმობრივ მრავალფეროვნებაზე, რომლის წარმოქმნის მექანიზმები სრულიად განსხვავებულია ერთმანეთისაგან და შეპირობებულია თუნდაც ფონოლოგიური წესებით (მაგ. თურქული, არაბული, ებრაული, სემიტური).

რამდენად შეიძლება ჩაითვალოს ქართველური ენები - ქართული, სვანური, მეგრული, ლაზური - მორფოლოგიურად მდიდარ ენებად?

ცნობილია, რომ ქართველური ენები ზმნური მორფოლოგიის მიხედვით აგლუტინაციურია, ხოლო ლექსიკალიზაციის ტიპის მიხედვით - სატელიტური; ეს უკანასკნელი ასახავს ლ. ტალმის (1985) საკლასიფიკაციო სისტემას, რომლის მიხედვითაც *სატელიტური ენები* (Satellite-framed), ზმნური წყობის (Verb-framed) ენებისაგან განსხვავებით, ლექსიკურ-სემანტიკურ ინფორმაციას (მაგ. ინფორმაციას სხეულთა მოძრაობის მიმართულებისა და მათი ლოკაციის შესახებ) ზმნური ფორმების გარეთ, სატელიტური მორფემების საშუალებით გადმოსცემენ [L. Talmy]; სატელიტები ასახავენ ლექსიკურ-გრამატიკულ კატეგორიებს, პოზიციები მკაცრად განსაზღვრულია ძირის გარშემო და ისინი წარმოქმნიან ფუძეს, ენობრივ მოცემულობას, რომელსაც აქვს ლექსიკური ღირებულება, განსხვავებით ზმნური წყობის ენებისაგან, რომლებშიც ლექსიკურ-გრამატიკული მნიშვნელობები ძირშივე აისახება. გამოდის, რომ ქართველურ ენებში ძირი, როგორც ლექსიკურად, ასევე გრამატიკულად არაინფორმაციულია.¹ აგლუტინაციურობა კი დაკავშირებულია ენობრივი მონაცემების მორფოლოგიასთან, მორფოსემანტიკური კატეგორიების რაოდენობრივ შესაბამისობასთან მათ გამომხატველ საშუალებებთან.

ქართველური ჯგუფის ენების, როგორც აგლუტინაციური და სატელიტური ტიპოლოგიის ენების, მიჩნევა „მორფოლოგიურად მდიდარ“ (MRL) ენებად უნდა დაეყრდნოს შემდეგ კრიტერიუმებს:

- გრამატიკულად მარკირებული კატეგორიების რაოდენობა;
- სიტყვა-ფორმაში თავისუფალ და ბმულ მორფემათა რაოდენობა;
- სიტყვა-ფორმათა რაოდენობას თითოეული ლექსემისათვის;
- ფუზიურობისკენ მიდრეკილი მორფონოლოგია.

განვიხილოთ ქართველური ენები თითოეული კრიტერიუმი ს გათვალისწინებით

1. გრამატიკულად მარკირებული კატეგორიების რაოდენობა.

ზმნური და სახელური გრამატიკული (მორფოლოგიური, მორფოსინტაქსური) კატეგორიების რაოდენობა ქართველურ ენებში თითქმის თანაბარი და ერთგვარია; მინიმალურ განსხვავებას ქმნის, მაგალითად, პოტენციალისის გრამატიკული კატეგორია მეგრულში, ან ინკლუზივი-ექსკლუზივის გამოხატვა სვანურში. სახელები მხოლოდ ორი მორფოლოგიური კატეგორიის, ბრუნვისა და რიცხვის მიხედვით ხასიათდებიან და ორივე მარკირებული გრამატიკული კატეგორია ყველა ქართველურ ენაში; ამასთან ორგვარი მრავლობითი მხოლოდ ქართულის მახასიათებელია.

ზმნური კატეგორიები კი კლასიფიცირებულია უღლებისა და წარმოქმნის კატეგორიებად. უღლების კატეგორიები ზმნის პარადიგმულ ფლექსიაში ჩართული კატეგორიებია: პირი, რიცხვი, დრო, კილო, გზისობა (განმეორებადობა), ევიდენციალობა; ხოლო წარმოქმნის კატეგორიები ზმნას ახალ ზმნურ შინარსს სძენს ანუ გრამატიკულ დერივაციას აპირობებს, ასეთებია: გვარი, ქცევა, ასპექტი, კონტაქტი, კაუზატივი, პოტენციალისი, თანადროულობა.

ამდენად, თუ ქართველური ენების სახელების გრამატიკული კატეგორია მხოლოდ ორია, ზმნური კატეგორიები მერყეობს 11-13-ის ფარგლებში.

2. თავისუფალ და ბმულ მორფემათა მაქსიმალური სიგრძე.

¹ ჩვენი მოსაზრებით, ძირს აქვს კონცეპტუალური მნიშვნელობა (იზაბელა ქობალავა, რუსუდან გერსამია)

ქართველურ ენებში სახელურ და ზმნურ სტრუქტურებს ბმული მორფემები ქმნის; იშვიათია თავისუფალი მორფემები (მაგ. ასეთია არაენკლიტიკური მეშველი ზმნები) ზმნური მორფოლოგიური კატეგორიებიდან ყველა არ არის მარკირებული; საკითხი, ერთი მხრივ, გულისხმობს მარკირებულ გრამატიკულ კატეგორიათა რაოდენობას, მეორე მხრივ კი, ერთდროულად რეპრეზენტირებული გრამატიკული კატეგორიების რაოდენობას.

მორფოლოგიურ მარკერთა (მორფემათა, ალომორფთა) ზოგადი რაოდენობა ქართველური ენების სახელისა და ზმნის მორფოლოგიურ სტრუქტურაში მეტ-ნაკლებად განსხვავებულია; ბრუნვისა და რიცხვის ნიშნების გარდა, ქართულში ჩნდება ე. წ. მორფემოიდები (თანდებულები და ნაწილაკები) და ფონეტიკურად ობლიგატორული მოცემულობები; მეგრულსა და ლაზურს, ქართულის მსგავსად, თანდებულთა მწყობრი სისტემა არ აქვს, თუმცა ორიოდე თანდებულიც სლოტებში მის სტაბილურ ადგილს განსაზღვრავს ბრუნვის ნიშნის შემდეგ.

ზმნური სტრუქტურა ყველაზე გრძელია მეგრულსა და ლაზურში (ქართულისათვის იხ. მერი დამენია; მეგრულისა და ლაზურისათვის - რუსუდან ასათიანი, Gersamia R., Öztürk B., & Pöchtrager M. (Eds.)), რასაც რამდენიმე ფაქტორი აპირობებს: ამ ენათა მკვეთრად აგლუტინაციური ბუნება, მისწრაფება ყოველი ფუნქციისათვის ჰქონდეს თითო რეპრეზენტირებული მორფემა; ასევე ძლიერი გრამატიკალიზაცია, რომელიც როგორც პრეფიქსულად, ისე სუფიქსურად სტრუქტურას ზრდის დიაქრონიულად თავისუფალი მორფემების დამატებით, მაგალითად, უარყოფისა და მტკიცების ნაწილაკები პრეფიქსულად, პირობითის ან ინვერსიული თურმეობითების მწკრივების მაწარმოებელი ნაწილაკები და მეშველი ზმნები სუფიქსურად და ა.შ. ზმნის სტრუქტურის სიგრძესთან ერთად იზრდება უღლებისა და წარმოქმნის მარკირებულ კატეგორიათა რიცხვიც.

მეორე საკითხია, რამდენი მარკერი შეიძლება იყოს ერთდროულად ქართველური ენების სახელისა და ზმნის მორფოლოგიურ სტრუქტურაში? ამგვარი ანალიზი ემყარება ენაში ერთ სლოტში მორფემათა თავმოყრასთან და ერთმანეთის გვერდიგვერდ მორფემათა განთავსებასთან დაკავშირებული შეზღუდვების წესების დადგენას, რაც უშუალოდ უკავშირდება მორფემათა / ალომორფთა დისტრიბუციის წესებს; სახელისათვის ბრუნვისა და რიცხვის მარკერთა ერთდროული რეპრეზენტირება დასაშვებია, შეზღუდულია მხოლოდ მეტყველების ნაწილთა მიხედვით მათი ერთდროული დისტრიბუცია; ზმნაში მარკირებულ კატეგორიათა სიმრავლე მორფემათა თავსებადობის, დასაშვებობა-აკრძალვის წესების უფრო რთულ სისტემას აყალიბებს; ზოგიერთი ასეთ სახეს იღებს: თუ ზმნაში ქცევის ნიშანია, ზედაპირულ სტრუქტურაში გვარის ნიშანი არ რეალიზდება, რადგან გვარისა და ქცევის ნიშნები ერთი სლოტის მორფემებია და ისინი დამატებითი დისტრიბუციის მიმართებაში არიან ერთმანეთთან; მეგრულში უარყოფითი დადადას-ტურებითი ნაწილაკები სემანტიკურად არათავსებადი მოცემულობებია, თუმცა მიმდევრობაში მათი ერთდროულად რეალიზებაც დასაშვებია; თუ ქართულში კაუზატივის ნიშანი მხოლოდ გარდამავალ ზმნაში რეალიზდება, მეგრულში იგი გარდაუვალი ზმნის სტრუქტურაშიც ჩნდება და ა.შ. ამ სახის ზუსტი ალგორითმების გაწერა კი შესაძლებელია მხოლოდ ენათა ისეთი კომპიუტერული პროგრამით დამუშავების შემდეგ, რომლის მიზანია ზმნის სტრუქტურის ფორმოზირივი მოდელირება (მაგ. ქართულისათვის იხ. ირინა ლობჯანიძე);

ზემოაღნიშნული საკითხი სინტაგმატური მორფოლოგიის საკითხებია და მასში სახელებისა და ზმნების ფორმოზირივი მოდელირების გარდა, ლექსიკური დერივაციის საკითხებიც განიხილება;

3. სიტყვა-ფორმათა რაოდენობას თითოეული ლექსემისათვის.

სახელის და, განსაკუთრებით - ზმნის, პარადიგმატული სისტემაც საკმაოდ რთულია ქართველურ ენებში; სახელთა პარადიგმის წევრთა სიგრძე მეგრულსა და ლაზურში იზრდება შვიდიდან ათამდე; პარადიგმატული ფორმაცვალებადობის წესები მეტად მრავალფეროვანია ქართულისათვის და განისაზღვრება ფუძის ტიპით; ლაზურში ფუძის საკითხი (ყველა სახელი მხოლოდ ხმოვანფუძიანია) ამარტივებს ამ სისტემას. თანამედროვე ქართულ ენაში კომპიუტერული ანალიზის მოდელირების ფარგლებში დადგენილია არსებითებისათვის-22, ზედსართავებისათვის-10, რიცხვითებისთვის-4, ნაცვალსახელე-ბისათვის - 49 ფლექსიურად განსხვავებული კლასი (ირინა ლობჟანიძე).

ზმნური პარადიგმები გაცილებით რთული და მრავალფეროვანია, რასაც აპირობებს, ერთი მხრივ, პარადიგმის საყრდენი ფორმოზომიერი მოდელების მრავალფეროვნება (გვარის, ქცევის, კაუზატივის, პოტენციალისის მიხედვით განსხვავებული პარადიგმები), მეორე მხრივ, უღლების პარადიგმაში ფორმათა რაოდენობა, რაც ენებში სერიებისა და მწკრივების რაოდენობაზეა დამოკიდებული (მაგ. მწკრივთა რაოდენობა მეგრულსა და ლაზურში 21-23-ის ფარგლებში მერყეობს).

ქართული ზმნისათვის აკაკი შანიძის პირთა კომბინაციის სქემა სუბიექტ-ობიექტის მიხედვით „აქებს“ ზმნის უღლების მაგალითზე ერთი მწკრივისათვის 28 ფორმას ადგენს, აქედან 8 ან 9 (იშვითად) მეორდება, ანუ 19-20 გაუმეორებელი ფორმაა. თუ ზმნის პარადიგმა ნაკლული არ არის, თერთმეტი მწკრივისათვის სულ 308 ფორმაა, გაუმეორებელი დაახლოებით 220 (აკაკი შანიძე).

ა. შანიძის მიხედვით ქართული ზმნის უღლება ეყრდნობა გვარის, ქცევის და კონტაქტი/ კაუზატივის კატეგორიებს. ანუ პარადიგმის საყრდენი ფორმა სწორედ ამ კატეგორიების მიხედვით სხვაობს და პარადიგმაშიც შესაბამის სხვაობებს გვიჩვენებს. თუ ერთი ზმნის ფუძიდან შესაძლებელია იწარმოოს სამივე გვარის, სამივე ქცევის და კაუზატივის ფორმები, ფორმაცვალებადობის შედეგად მიღებულ ფორმათა რიცხვი საკმაოდ დიდია, მიუხედავად იმისა, რომ მათ შორის ბევრია ომონიმური ფორმებიც.

ქართულში ზმნური ფორმაწარმოების შესაძლებლობის მაგალითისთვის მოვიყვანთ ყვარ- ძირის უღლების სქემას მხოლოდ მხოლოდითი რიცხვისათვის:

DIN/ACT : NV : SG - *მაცვარებს, გაცვარებს, აცვარებს,
ვაყვარებ, აყვარებ, აყვარებს...*

DIN/ACT : NV : CAUS : SG - *მაცვარებინებს, გაცვარებინებს, აცვარებინებს,
ვაყვარებინებ, აყვარებინებ, აყვარებინებს...*

DIN/ACT : SV : SG *მიყვარებ, გიყვარებ, იყვარებს,
ვიყვარებ, იყვარებ, იყვარებს...*

PASS: OV: SG - *მიყვარდება, გიყვარდება, უყვარდება...
ვუყვარდები, უყვარდები, უყვარდება....*

STAT / MP

OV: O1, O2, O3 - *მიყვარს ის მე, გიყვარს ის შენ, უყვარს ის მას*

OV: S1, S2, S3 - *მიყვარხარ შენ მე, გიყვარვარ შენ მე, უყვარხარ შენ მას
ვუყვარვარ მე მას/ უყვარხარ შენ მას, უყვარს ის მას*

CAUS : OV *ვაყვარებინებ, აყვარებინებ, აყვარებინებს...*

CAUS : SV *მაცვარებინებს, გაცვარებინებს, აცვარებინებს....*

ზმნური ფლექსიური მოდელებისათვის თანამედროვე ქართული ენის კომპიუტერული ანალიზით დადგენილია 66 რეგულარული და 1 ირეგულარული კლასი. ზმნისწინების

გარეშე ზმნურ ძირებზე დაყრდნობით გენერირებულ ფორმათა რაოდენობა 54, ხოლო მაქსიმალური რაოდენობა 1076 ერთეულია (ირინა ლობჯანიძე).

მეგრულისა და ლაზურის ფორმაწარმოებითი შესაძლებლობები კიდევ უფრო მასშტაბურია, თუმცა აქ კიდევ უფრო მეტია დამთხვეულ ფორმათა (ომოფორმათა) რაოდენობა, რადგან სუბიექტური და ობიექტური პირები ერთნაირი ალომორფებით გამოიხატება; პირის მარკერებს დაკარგული აქვთ ფორმათგანმასხვავებელი ფუნქცია. არსებითი და მთავარია აქტანტური კატეგორიების სემანტიკა (ლალა ეზუგბაია)

4. ფუზიურობისკენ მიდრეკილი მორფოლოგია.

ჯ. გრინბერგის აგლუტინაციურობა / ფუზიურობის განმსაზღვრელი რაოდენობრივი ინდექსის (A/I) მიხედვით, ქართველურ ენათა შორის ყველაზე მაღალი ინდექსი აქვს მეგრულს, ხოლო ყველაზე დაბალი - სვანურს², რაც იმას ნიშნავს, რომ ამ ენებში დიდია ფუზიურ მორფმათა რაოდენობა, ხოლო ნაკლებია ავტომატურ მორფმათა რიცხვი.³ **რაც უფრო მაღალია აგლუტინაციურობის ინდექსი, მით მეტია ავტომატურ მორფმათა რაოდენობა.** ამ კრიტერიუმზე დაყრდნობით, ქართველურ ენებს შორის ერთ მხარეს შეიძლება განვიხილოთ სვანური და ქართული ენები, ხოლო მეორე მხარეს - მეგრული და ლაზური, რადგან არსებობს მოსაზრება, რომ სვანური უპირატესად ფლექსიური ტიპის ენაა (გივი მაჭავარიანი), ქართულიც ავლენს ფუზიურ ბუნებას (ირინე მელიქიშვილი).

ყველაზე მაღალი აგლუტინაციური ინდექსის ენებისთვის გამოკვეთილად დამახასიათებელია მორფმათა მონოფუნქციურობა, ამიტომ მორფმათა სლოტებში (მაგ. ზმნის სტრუქტურაში) მარჯვენა და მარცხენა მორფემების რაოდენობა იმაზე მეტია, ვიდრე დაბალი ინდექსის მქონე ენებში. მორფმათა რაოდენობას ზრდის კლიტიკები, რომელთა გრამატიკალიზაცია ისტორიულად დასრულებული ან მიმდინარე ენობრივი პროცესია. მეორე მხრივ, **მაღალი აგლუტინაციურობის ინდექსის მქონე ენებში მორფმათა საზღვრის ფონოლოგია ანგარიშს არ უწევს მორფოლოგიას, რაც აჩენს ფუზიურ მორფემებს;** ფუზიურობა კი შლის ამოსავალ მორფოსტრუქტურულ სურათს და ართულებს სეგმენტირების პროცესებს; სეგმენტირებაში ფლექსიურ მორფმათა გამორიცხვა ლემატიზაციის ერთ-ერთი აუცილებელი პირობაა.

სვარაუდოდ, რაც უფრო მაღალია აგლუტინაციურობის ინდექსი, მით უფრო მაღალია ფორმაცვალებადობის შესაძლებლობა ენაში, რაც ზრდის ფორმათა რაოდენობას. ფლექსიურობისკენ მიდრეკილება ამცირებს ფორმათა რიცხვს, მაგრამ ზრდის ამბიგვირებულ/გრამატიკულ ომოფორმათა რაოდენობას.

დასასრულ, ენას შეიძლება ჰქონდეს ძალიან მდიდარი მორფოლოგია, რომელიც იზომება ფორმაწარმოების შესაძლებლობებით, თუმცა პრაქტიკაში ფორმების სიმდიდრე რეალურად მატერიალიზდება ტექსტებში. მნიშვნელოვანია ტექსტების მოცულობა, თუმცა მომცველობა - არსებითი, რადგან დათვლა (სტატისტიკების აგება, ენობრივი ტენდენციების განსაზღვრა) მართლაც უფრო მეტად უნდა ეფუძნებოდეს კორპუსის მონაცემებს, ვიდრე გრამატიკული ფორმების დასაშვები რაოდენობის სავარაუდო კალკულაციას. რეალურად დაშვებულ ან დასაშვებ აფიქსებისა და ძირების გენერირებით მიღებულ კომბინაციათა არსებობა გადამოწმებადია ტექსტში.

² ჯონ გრინბერგის აგლუტინაციურობის (A/I) ინდექსი: მეგრული -0.58, ლაზური -0.54, ახალი ქართული - 0.44, ძველი ქართული - 0.41, სვანური - 0.32 (ირინა მელიქიშვილი)

³ ავტომატურია მორფემა, რომლის ალომორფები ავტომატური, გამონაკლისი წესების დაშვების გარეშე, ნაწილდება.

ლიტერატურა:

- ასათიანი რუსუდან (2011): *ლაზური გრამატიკის კონსპექტი*. უნივერსალი. თბილისი
- Gersamia Rusudan (2022): The morphonemics of verbal prefixes in Megrelian. *Eds. By Boneh N., Harbour D., Matushansky O., Roy I. Construire sur les decombres de Babel / Building on Babel's Rubble*. Paris 2022. Presses Universitaires de Vincennes. Pp. 37-59.
- გერსამია რუსუდან (2020): *სივრცისა და მოძრაობის ენობრივი რეპრეზენტაცია (ლაზური ენის მონაცემთა ანალიზი)*. ილიას სახელმწიფო უნივერსიტეტი. თბილისი.
- დამენია მერი (1982): *ქართული ზმნური მორფემების სტრუქტურული მოდელები*. „მეცნიერება“. თბილისი.
- ეზუგბაია ლალი (2010): *მეგრულ-ლაზურის გრამატიკის საკითხები*. „მერიდიანი“. თბილისი.
- ლობჯანიძე ირინა (2021): *ქართული ენის მორფოსინტაქსური ანოტირებისა და სასრული პოზიციის ანალიზის პრინციპები*. ილიას სახელმწიფო უნივერსიტეტი. თბილისი.
- მაჭავარიანი გივი (1963): ხმოვანთა სისტემის დახასიათებისათვის სვანურში, თსუ შრომები, ტ. 96. გვ. 139-150.
- მელიქიშვილი ირინა (2010): ფლექსიურობის (ფუზიის) შესახებ ქართველურ ენებში. *ენათმეცნიერების საკითხები*. I-II. თბილისი. გვ. 84-106.
- Öztürk B., & Pöchtrager M. *Eds.* (2011): *Pazar Laz*. LINCOM Europa. Munich.
- Talmy L.(1985): Lexicalization patterns: Semantic structure in lexical forms. კრებულში: Shopen T. (Ed), *Language typology and syntactic Description*, vol.3. გვ. 36-149. Cambridge: Cambridge university press
- ქობალავა იზაბელა (2020): *სივრცისა და მოძრაობის ენობრივი რეპრეზენტაცია (მეგრული ენის მონაცემთა ანალიზი)*. ილიას სახელმწიფო უნივერსიტეტის გამომცემლობა. თბილისი.
- აკაკი შანიძე (1980): *თხზულებანი*, ტ. III: *ქართული ენის გრამატიკის საფუძვლები*. მეცნიერება. თბილისი

Rusudan Gersamia
Iliia state university

The Kartvelian Languages as Morphologically Rich Ones **Abstract**

The consideration of the languages of the Kartvelian branch, as agglutinating and those pertaining to satellite typology, as morphologically rich languages (MRL) should be based on the following criteria: number of grammatically marked categories; number of free and bound morphemes within a word-form; a number of word-form for each lexemes; fusional morphonology.

Kartvelian substantives are inflected only for two grammatical categories, whereas the Kartvelian verb may be inflected for 11-13 categories being classified as those of conjugational and derivational. In the Kartvelian languages, nominal and verbal structures are made of bound morphemes. A general number of morphemic markers in morphological structures of the Kartvelian substantives and verbs are more or less varied; simultaneous representations of combinations are based on morphological rules. Initial patterns of a verbal paradigm vary with respect to the categories of version, voice, causation, to a kind of subject-object order; these also

facilitate an occurrence of a great number of inflected verbs. In the verbal structure of the unwritten Kartvelian languages, phonology hardly counts with morphology; therefore, fusional morphemes occur as a result of phonetic transformations at morpheme boundaries. In verbal inflections, numbers of homoforms vary with respect to a language; abundant inflection is a condition for considering the Kartvelian languages as morphologically rich ones.